

PREDSLOV

Zhrnúť do niekoľkých desiatok strán zložitú genézu, periodizáciu, priestorové charakteristiky a topografiu divadelnej architektúry na Slovensku je nepochybne odvážnou ambíciou, prinášajúcou viaceré úskalia. Na jednej strane hrozí strata kritickej reflexie spojená s umelým vyčlenením jedného typologického druhu z celého komplexu stavebnej produkcie. Na druhej strane zase túžba obsiahnuť všetko, čo sa v súvislosti s divadlom na našom území plánovalo či postavilo, vedie k strate nadhľadu a zbytočnej enumerácii javov z architektonického hľadiska nepodstatných. Pri zostavovaní tejto monografie bolo teda nevyhnutné neustále premeriavať jednotlivé realizácie, projekty či zámery z pozícií architektonickej i divadelnej historiografie. Kritický pohľad na reálne hodnoty diel divadelnej architektúry nakoniec viedol k tomu, že sme monografiu rozdelili do dvoch častí. Prvá časť zachytáva celkový obraz, historický vývoj, priestorové a typologické špecifiká, ale aj topografiu divadelnej architektúry na Slovensku od polovice 15. storočia až po súčasnosť. V druhej časti sa jednotlivo venujeme 23 architektonickým dielam, ktoré slúžili a dodnes slúžia ako rámec na usporadovanie divadelných predstavení. Ich výber podmienili najmä architektonické hodnoty, ale aj snaha zachytiť spektrum divadelnej architektúry na našom území v celej jeho šírke. Preto sa medzi vybranými budovami ocitli aj reduty, spolkové či kultúrne domy, ktoré v kontexte histórie divadelných budov predstavujú určité regionálne špeci-

fikum. Usilovali sme sa, aby pritom každé jednotlivé dielo individuálnymi dejinami vzniku a postavením v kontexte architektonickej a divadelnej histórie dotváralo celkový obraz divadelnej architektúry na území Slovenska. Architektonická a divadelná historiografia niekedy používa pre konkrétne divadelné budovy odlišné názvy. Našou snahou bolo zohľadniť pri pomenúvaní divadiel do najväčšej možnej miery oba pohľady a súčasne rešpektovať historickú genézu jednotlivých budov. Preto sme sa priklonili k zaužívaným historickým názvom.

Monografii predchádzal trojročný výskum v rámci medzinárodného projektu *Divadelná architektúra v strednej Európe*, ktorý sa z poverenia Divadelného ústavu realizoval aj na pôde Ústavu stavebníctva a architektúry Slovenskej akadémie vied.

Publikácia by nemohla vzniknúť bez podpory celého radu múzeí, archívov, divadiel, ako aj architektov, autorov návrhov divadelných budov. Tým všetkým patrí naša osobitná vďaka. Obraz divadelnej architektúry na Slovensku je viac než pitoreskný. Veríme, že sa nám ho podarilo príťažlivo zachytiť a podnietiť tak záujem širšej verejnosti o túto hodnotnú súčasť nášho architektonického dedičstva.

Roku 1954 prešla divadelná sála ďalšou modernizáciou, v rámci ktorej prekryli neorenesančný ráz poslednej prestavby novým interiérom. Charakterizovali ho drevené obklady liatinových stĺpov a nápadne vypuklé červené čalúnenie lôží. No vzhľadom na zlý stavebno-technický stav budovy museli už niekoľko rokov nato prikročiť k jej kompletnej obnove. Tá vrátila divadelnej sále podobu, akú mala po úspešnej prestavbe z konca 19. storočia, a zároveň ju vybavila novou javiskovou technikou.

Budova levočského mestského divadla dnes okrem divadelných predstavení slúži rozličným kultúrnym a spoločenským podujatiam, nachádza sa v nej kaviareň, reštaurácia, ba aj niekoľko bytov. A tak stále ostáva tým významným multifunkčným ohniskom života levočského mestského spoločenstva, akým bola už na začiatku 19. storočia.

52

51 Pohľad na levočské námestie
s východným priečelím
divadla

52 Interiér divadelnej sály po
obnove z konca 20. storočia,
pohľad na javisko

53 Interiér divadelnej sály,
pohľad na lôže s obnovenou
pôvodnou výzdobou

54 Interiér divadelnej sály,
celkový pohľad

Účinkovanie troch národnostných súborov a špecializácia na činohru, balet a operu sa už koncom dvadsiatych rokov 20. storočia premietli do priestorových nárokov, ktorým historická budova nedokázala vyhovieť. Roku 1935 síce prešlo obnovou a prestavbou javisko i povrazisko, na zásadnejšiu úpravu však muselo divadlo čakať až do šesťdesiatych rokov 20. storočia. O prestavbe a dostavbe budovy nakoniec rozhodlo Povereníctvo Slovenskej národnej rady pre školstvo a kultúru roku 1962. Nasledujúci rok už zadali projekt Krajskému projektovému ústavu kultúry, kde sa práce ujal architekt Rajmund Hirth (1927 – 2010).⁸ V rámci prestavby obnovili a upravili všetky priestory historickej budovy vrátane hľadiska a javiska. Dôraz sa pritom kládol najmä na zlepšenie viditeľnosti a dobudovanie hygienických a spoločenských zariadení pre návštevníkov divadla. Priestorové nároky divadelnej prevádzky vyriešili prostredníctvom novostavby umiestnenej v zadnej časti pôvodnej budovy a v suteréne priľahlého pozemku. Novostavba nadväzuje na pôvodnú budovu jemne zasunutou spojovacou hmotou. Jednoznačným hranolovým objemom, ktorý neprevyšuje pôvodný objekt, a striedmou fasádou obloženou svetlými hladko brúsenými travertínovými doskami nekonkuruje pôvodnej historickej architektúre.

Od otvorenia novostavby Slovenského národného divadla roku 2007 slúži historická budova Mestského divadla najmä potrebám operného divadelného súboru.

75

74 Pohľad na bočnú fasádu divadla s prístavbou z roku 1971

75 Reprezentačné schodisko

76 Interiér divadelnej sály, pohľad na javisko a lôže s karyatídami

77 Interiér divadelnej sály, pohľad na hľadisko

Veľkolepú budovu, ktorá svojou mierkou výrazne zasiahla do drobnej stredovekej parcelácie mesta, dokončili až po druhej svetovej vojne. K jej plánovanému odovzdaniu rímskokatolíckej cirkvi nikdy nedošlo. V septembri 1944 majetok cirkvi na Slovensku zoštátnili a v tom čase zrejme aj predstavitelia mesta opustili svoj pôvodný zámer. Vtedy sa pravdepodobne ujalo aj nové pomenovanie budovy, Reprezentačný dom.

167

166 Priechod Reprezentačného domu s hlavným vstupom do divadla

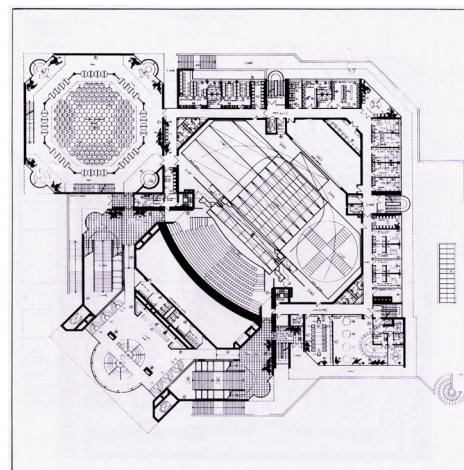
167 Foyer divadla na prvom poschodí

168 Interiér divadelnej sály, pohľad na hľadisko

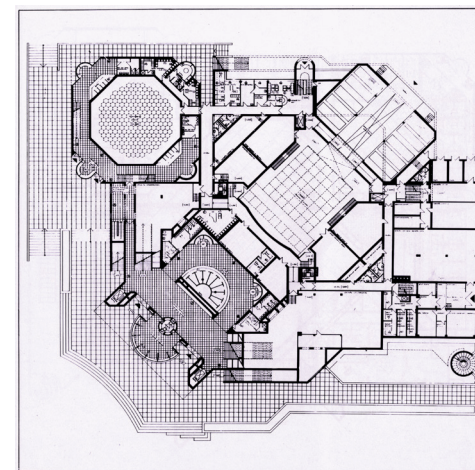
169 Interiér divadelnej sály, pohľad na javisko a bohato dekorovaný strop

Výstavbu novej divadelnej budovy od začiatku sprevádzala neistota ohľadne jej umiestnenia a slabá podpora zo strany predstaviteľov štátu.³ Až roku 1972 prijalo vtedajšie ministerstvo kultúry uznesenie, ktoré zámer výstavby potvrdilo. Najprv prebehla súťaž na výber staveniska. Potom, keď všetky návrhy umiestnili novostavbu na dnešné Svätoplukovo námestie, vypísalo ministerstvo roku 1975 urbanisticko-architektonickú súťaž na novostavbu divadla. Napriek tomu, že sa do nej zapojilo 33 kolektívov, porota nebola s výsledkami spokojná. Vyzvala teda šesť najúspešnejších, aby do konca roka predložili dopracované návrhy. Z nich prvou cenou odmenili návrh architekta Antona Rokošného (1925 – 1980).⁴ Ani jemu však nebolo súdené divadlo v Nitre postaviť. Projekt nakoniec získali priamym zadáním, ako to v tom čase bývalo zvykom, architekti Juraj Hlavica (1935), Mária Žitňanský (1952) a Štefánia Rosincová (1939) z Projektového ústavu kultúry.

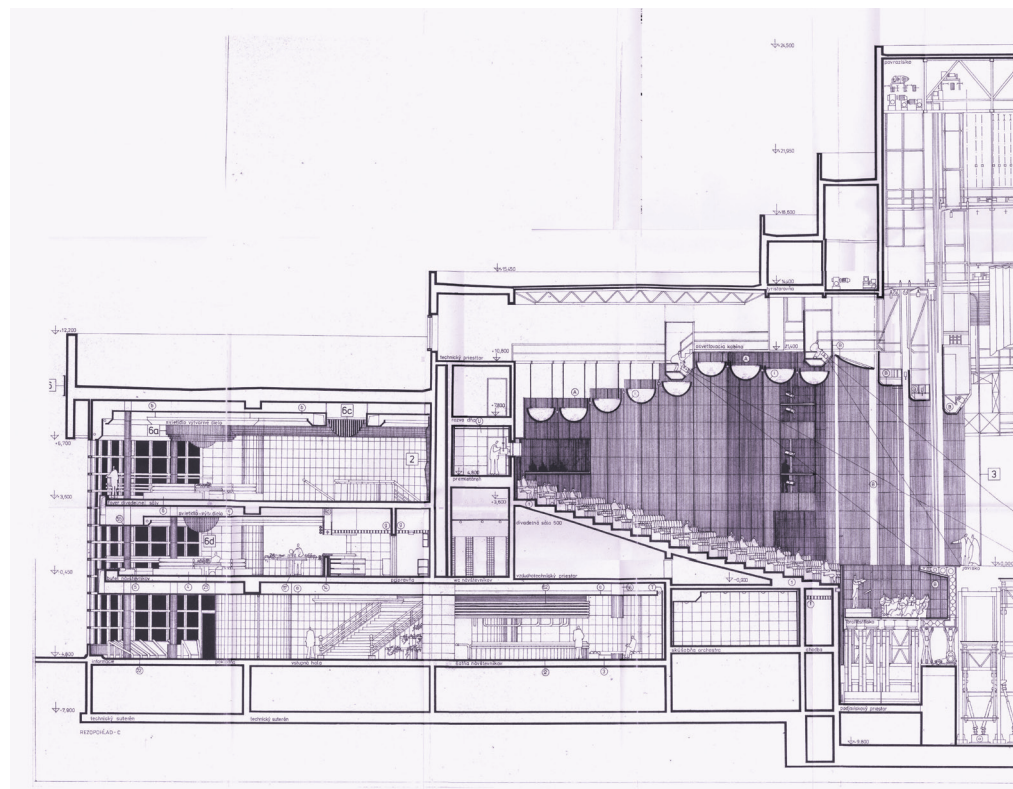
Paralelne s projektovou prípravou divadla prebiehala aj diskusia okolo úpravy jeho okolia. V zmysle územného plánu, ktorý schválili roku 1976, malo v tejto časti mesta vzniknúť nové politické, kultúrne, administratívne a obchodné centrum. Tradičnú historickú štruktúru dnešného Svätoplukovho námestia mala nahradiť nová veľkoryso koncipovaná zástavba, a tak počas výstavby divadla zbúrali celú severnú časť historického jadra mesta.

208

209

210